

ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО КОНТРОЛЮ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Сардачук І.І., к. е. н., доцент
Луцький національний технічний університет

Стаття присвячена напрямкам розвитку організаційного і методичного забезпечення контролю за діяльністю підприємств аграрного комплексу України. Висвітлено питання здійснення відомчого контролю та організації внутрішнього контролю у сільськогосподарських підприємствах, як засобів забезпечення їх керівництва і користувачів звітності повною та достовірною інформацією для прийняття ефективних управлінських рішень.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Для оцінки діяльності як окремого підприємства, так і галузі в цілому, необхідно систематично і своєчасно отримувати великий обсяг інформації, що формується в обліковій системі. Важливим завданням обліку і звітності є надання даних для контролю господарських процесів і прийняття рішень. Суб'єкти господарювання, що узагальнюють інформацію про свою діяльність в системі обліку і звітності, формують певний масив економічного інформаційного простору, якість якого впливає на відповідну якість управління ними.

За сучасних умов конкурентного середовища та підвищення вимог до якості управління підприємства АПК потребують постійного і ретельного контролю за ефективним використанням майна і землі, системою обліку і звітності, дотриманням нормативних і законодавчих актів тощо. Роль і місце економічного контролю, як однієї з основних функцій управління, неухильно зростає.

Власникам та керівництву сільськогосподарських підприємств важливо володіти сучасними методами ефективного управління і контролю фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання. Побудова системи економічного контролю особливо актуальна в умовах децентралізації управління, звуження компетенції державних контролюючих органів, обмежених можливостей щодо залучення зовнішнього аудиту, а потребу дослідження організації і методики її функціонування викликає недосконалість відповідної нормативної і методичної бази.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Вивченню теоретичних засад і практичних аспектів економічного контролю присвятили свої праці Білуха М.Т., Бутинець Ф.Ф., Дорош Н.І., Дрозд І.К., Дудка К.П., Зубілевич С.Я., Жук В.М., Калюга Є.В., Кужельний М.В., Нападовська Л.В., Петрик О.А., Пилипенко І.І., Рудницький В.С., Усач Б.Ф. та інші. Не зменшуючи ролі сучасних досліджень, здійснених для розвитку і удосконалення економічного контролю, можна відмітити невизначеність комплексності і змістовного наповнення

економічного контролю, сучасних вимог до його суб'єктів і об'єктів, недосконалість методик проведення в АПК, недостатність організаційного і методичного забезпечення контролю окремих технологічних циклів і операцій.

Цілі статті. Метою цього дослідження є визначення проблем і перспектив розвитку організаційного і методичного забезпечення як державного, так і внутрішньогосподарського, контролю та аудиту підприємств аграрного комплексу України, які покликані забезпечити повноту і достовірність їх звітності.

Основний матеріал дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів.

Реформування сільськогосподарських підприємств та урізноманітнення їх організаційно-правових форм на основі приватної власності призвели як до позитивних, так і негативних наслідків. Значна кількість суб'єктів господарювання АПК завдяки цьому одержали реального власника та інвестиції. Певна частина були зруйновані, знаходяться на межі банкрутства і ліквідації. Одночасно була реформована і система бухгалтерського обліку, кардинально змінилися принципи і порядок складання звітності.

Відповідно до цього змінилися і вимоги до управління сільськогосподарським виробництвом та до економічного контролю. Обґрунтування теоретико-методичних положень і вдосконалення організації економічного контролю діяльності підприємств АПК у середовищі конкуренції і інтеграції країни зумовлюють виокремлення різних напрямів досліджень.

Високий рівень розвитку і нормативно-методичного забезпечення фінансового та господарського контролю в країні є певною мірою гарантом достовірності економічної інформації, що створюється в процесі діяльності підприємств й узагальнюється у фінансовій, статистичній, іншій звітності. На основі такої інформації ґрунтуються загальноекономічні показники стосовно діяльності галузей, розвитку національної економіки, які використовуються в процесі формування урядом стратегічних програм економічного розвитку, розробки законодавчих і нормативних актів. Погоджуємось із Калюгою Є В., яка відзначає, що реформування форми власності та створення нового механізму господарювання призвели до суттєвих змін в організації і методах здійснення контролю. «Чинне в Україні законодавство вимагає контролю за дотриманням законності господарських явищ і процесів, але комплексний підхід до вирішення організаційних та процедурних основ здійснення господарського контролю практично відсутній» [1, с.20-21].

Сьогодні Міністерство аграрної політики загалом, і, зокрема, його структурні підрозділи у областях і районах України, не володіють повною і детальною інформацією про показники фінансової і господарської діяльності виробників сільськогосподарської продукції. Практично ліквідований контроль за достовірністю фінансової і галузевої звітності сільськогосподарських підприємств недержавної форми власності внаслідок відсутності законодавчих повноважень.

Водночас, підприємства АПК одержують дотації, субсидії, користуються пільговим кредитуванням і оподаткуванням згідно законодавства і урядових

програм розвитку галузі. Зростає потреба у систематичному і кваліфікованому контролі за ефективністю використання бюджетних коштів, відшкодувань сум відсотків за пільговими кредитами та сум податку на додану вартість.

Практика свідчить, що державні контролюючі органи, зокрема, підрозділи Державної Контрольно-ревізійної служби та Державної Податкової адміністрації України, не мають можливості забезпечити такий контроль за цільовим та ефективним використанням наданих державою пільг і коштів. Галузеві особливості бухгалтерського обліку в сільському господарстві потребують ґрунтовної обізнаності та відповідних практичних навиків для кваліфікованої перевірки повноти і правильності відображення об'єктів обліку і господарських операцій.

Можна відмітити, що багато науковців і практиків звертають увагу на такий стан інформаційного забезпечення управління галуззю, приділяють значну увагу дослідженням в сфері розвитку теорії і методології економічного контролю з врахуванням сучасних тенденцій і проблем. Але, саме в системі обліку і звітності в АПК потреба вдосконалення відомчого контролю чи не найнеобхідніша.

Одночасно, не слід зменшувати роль і значення як державного фінансового контролю, так і незалежного аудиту. Тільки якісний аудит, що здійснюється висококваліфікованими фахівцями із суворим дотриманням технічних стандартів і етичних принципів здатен забезпечити високий рівень довіри користувачів до інформації. Як зазначає Дорош Н.І., у сучасних економічних умовах система державного фінансового контролю в основному спрямована на дотримання переважно фіскальних показників економічного розвитку. «Але, умови ринкової економіки потребують інших соціально-економічних орієнтирів розвитку країни, а отже, і критеріїв контролю. Аудит відрізняється від інших форм контролю і мотиваційними чинниками, які спрямовані на захист інтересів власників, і специфікою підходу до діяльності суб'єктів господарювання, який полягає не тільки у комплексній перевірці діяльності підприємств з погляду законності й достовірності даних обліку здійснених господарських операцій, а й оцінюванні фінансового стану та перспектив їх розвитку» [2, с. 13].

Загальні принципи і вимоги до проведення аудиту визначають нормативні акти, що регулюють здійснення аудиту в Україні, та Міжнародні стандарти аудиту, застосовувані відповідно до рішення Аудиторської палати України; стосуються вони в основному аудиту щодо підтвердження повноти і достовірності показників фінансової звітності. Встановлені вимоги до аудиторських висновків про фінансову звітність акціонерних товариств, емітентів цінних паперів - Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку України, фінансових установ - Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України, банківських установ - Національним Банком України тощо. Отже, в певній мірі регламентовано порядок проведення і документування аудиторських перевірок, що здійснюються у випадках, передбачених законодавством, як обов'язкові. В науковій літературі мають місце критичні зауваження щодо сфери суб'єктів обов'язкового аудиту, виключення з їх кола суб'єктів господарювання АПК. Так, Бондар В.П.

підкреслює формальний характер і відсутність контролю за реформуванням сільськогосподарських підприємств. «Вимоги про обов'язкове підтвердження балансу підприємств на дату приватизації діяли лише до липня 1996 року. Що ж стосується процесів реформування, реорганізації, перетворення, то в нормативних документах не існує вимог щодо аудиторського супроводження чи підтвердження фінансової звітності за результатами даних процесів.» [3, с. 200]

Отже, вивчення і розкриття окремих аспектів проведення аудиту на підприємствах різних галузей, зокрема, у сільському господарстві, залишається вкрай актуальним.

Необхідно також зважати на те, що в зв'язку із прийняттям Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи», який застосовується при складанні фінансової звітності підприємствами-виробниками сільськогосподарської продукції, виникла значна кількість питань щодо кваліфікованого застосування вимог стандарту. Нестача кваліфікованих облікових кадрів у аграрному бізнесі суттєво впливає на ризик достовірності показників фінансової звітності і викликає потребу у допомозі аудиторів. Важливість достовірності звітності сільськогосподарських підприємств не викликає сумнівів, оскільки галузь має стратегічне значення для України.

Переважна більшість сільськогосподарських підприємств – це приватні підприємства, господарські товариства, виробничі кооперативи. Все ж таки, слід зазначити, що зовнішній аудит залишається у значній мірі недоступним для підприємств аграрного сектору економіки. Серед усіх видів економічного контролю також внутрішньогосподарський контроль займає важливе місце. Ефективна система внутрішнього контролю не тільки сприяє діяльності і розвитку підприємства, але і знижує необхідність у витратах на зовнішній аудит.

Методику проведення ревізії і аудиту окремих підрозділів, ділянок, елементів фінансової звітності сільськогосподарських підприємств розглядали Білик М.Д., Дерій В.А., Жук В.М., Шатковська Л.С. та інші. Отже, подальший детальний розгляд та розробка рекомендацій, методичних прийомів та форм робочих документів як для здійснення аудиту, так і для впорядкування роботи підрозділів відомчого і внутрішнього контролю у підприємствах аграрного бізнесу різних галузевих напрямів й організаційно-правових форм залишаються досить актуальною.

Дослідження накопиченого досвіду вчених і практиків в області контролю, власні дослідження специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств дають підставу для розробки окремих методик контролю при здійсненні ревізій і аудиту різних напрямів.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що в сільському господарстві внутрішні і зовнішні чинники, що впливають на фінансово-господарську діяльність підприємства, досить специфічні, отже, вимагають врахування при побудові методики ревізій, аудиту та системи внутрішнього контролю: це і загальноекономічні, і індивідуальні, пов'язані з

особливостями (спеціалізацією господарства) діяльності, фінансові, нормативно-правові.

Для перспективи розвитку сільськогосподарського підприємства, важливо, по-перше, розробити раціональну систему контролю, і, по-друге, створити управлінську та інформаційну систему, визначити у ній місце і роль аудиту й внутрішнього контролю. Створення такої системи контролю знижує ризик недостовірності інформації для керівництва і власників, адже якість інформації здійснює значний вплив на господарську діяльність підприємства.

Вивчення і вдосконалення потребують різні напрями економічного контролю з врахуванням сучасних умов господарювання, вимог інвесторів і користувачів звітності, норм діючого законодавства, змін у нормативному забезпеченні галузевого обліку (впровадження П(С)БО 30 "Біологічні активи"), появи нових об'єктів обліку і контролю (об'єктів інтелектуальної власності, біологічних активів тощо), розвитку управлінського обліку, використання новітніх технологій.

Слід зазначити, що перебудова системи галузевого контролю в АПК потребуватиме відповідного забезпечення. Це стосується і підготовки кваліфікованих кадрів, внесення змін до законодавчих і нормативних актів, розробки методичних рекомендацій для здійснення ревізій, технічного забезпечення.

Література:

1. Калюга Є.В. Фінансово-господарський контроль у системі управління: Монографія. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с.
2. Дорош Н.І. Аудит: теорія і практика. – К.: Знання, 2006. – 495 с.
3. Бондар В.П. До питання врахування галузевої специфіки в методичних підходах здійснення аудиту. // Реформування обліку, звітності та аудиту в системі АПК України: стан та перспективи. II Міжнародна наук.-практ. конф.: Зб. тез та виступів. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 246 с.